

Summary

The article focuses on investigating the word formation of Ukrainian oikonyms. We divide all names of places into four groups based on the method of their derivation.

Key words: *oikonym, derivation, method of word formation*

УДК 81.2 Укр

Вакулич М. І.

*Інститут мовознавства
імені О. О. Потебні НАН України*

ДО ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ ВОЛИНСЬКОГО ОЙКОНИМА ВИДУТИ

Віднайдення на території Українського Полісся відантропонімних ойконімів литовського походження дозволило А. П. Непокупному ще 1976 року [5, с. 198] говорити про необхідність зміщення південної межі поширення таких назв із Білорусії до України. Ця думка підкріплюється низкою топонімних збігів західноукраїнського Полісся та Прибалтики у дослідженні В. П. Шульгача [6, с. 150 – 164].

Навіть ці дві публікації підкреслили важливу проблему, актуальну не лише для української лінгвістики. Поширення та асиміляція балтійських особових назв, реалізація їх в ойконімах у польській та білоруській мовах давно ґрунтовно опрацьовується (див. праці М. В. Бірили, А. Ванагаса [2], В. П. Римші [7], З. Зінкявічюса [39], М. Кондратюка [22, 23, 24], П. Гаучаса [3], Б. Тихонюка [34] та багато ін.), ще більше виокремлюючи „український” бік питання. Тож фіксація саме на українській території ойконімних одиниць, які б переконливо були пов’язані з балтійськими особовими назвами, та подальший аналіз таких форм сприяли б поступовому розв’язанню цієї проблеми.

В. П. Шульгач, роблячи спробу відбудувати праслов’янський антропонімний фонд, серед давніх суфіксальних моделей виділяє похідні із суфіксом *-*ota*- і вважає ці деривати активними дієприкметниками „теперішнього часу до розширення за допомогою -*j*-” [13, с. 163 – 183]. Серед суфіксальних утворень учений наводить реконструйовану форму **Vidota* [13, с. 180], яка й викликала нашу безпосередню зацікавленість.

У дещо давніших публікаціях В. П. Шульгач детально розглядає ойконім *Відутти* (нині село Турійського р-ну Волинської обл.), засвідчуючи його фіксацію в історичних джерелах загалом із другої половини XVI ст. і виводячи цю назву від слов'янського незафіксованого, неканонізованого імені **Видуть* <**vidŭtь(jь)* <**vid-ti* + *-*ŭt-* [11, с. 59; 12, с. 85].

Наші пошуки, зокрема, у книгах Литовської Метрики виявили, що аналізований ойконім згадується ще у першій половині XVI ст.: „... *нивы Видутьевъские...*”, „... *землю ... на имя Видетевскую...*” (1526 р.) [27, с. 460]; „... *люди изъ села Видьютя...*” (1538 р.) [28, с. 143]; „... *границ ... з Видутемь...*” (1542 р.) [29, с. 221]; „... *до границ Видуцких...*”, „... *землю ... Видутскую мает...*” (1544 р.) [26, с. 193]. Неодноразово трапляється аналізована назва у реєстрах документів Коронної канцелярії для українських земель, тобто у т. зв. Руській (Волинській) Метриці: „... *o dobra widuckie*”, „... *ostrowa widuckiego...*” (1574 р.) [8, с. 251]; „... *siol Sumina у Witutia...*”, „... *ku temusz Widutiu...*”, „... *od pomenenych Wydukach...*” [8, с. 289]. У „Переписи поселеній и дымовъ Волынскаго воеводства при взиманіи подымнаго. Іюня 7. 1662 г.” наводиться те ж село *Widiut* серед населених пунктів Володимирського повіту [1, с. 155].

Гадаємо, ці приклади ойконіма з історичних документів дозволяють інакше оцінювати аналізовану назву, ніж В. П. Шульгач, особливо у його міркуванні про те, що діагностуючим серед ряду зафіксованих ним форм для реконструкції „... видається запис латиницею *Widath*, що відповідає, очевидно, пол. *Widat*” [11, с. 59]. Швидше за все, форма *Widath* є спорадичною, недостовірною, тож сумнівно, чи можна її зіставляти зі старопольськими відповідниками формі *Widat*: „*Cneumarus Vidante, mile(s)*” (1272 р.). „*Test(is)... Vidanta... mile(s)*” (1286 р.), „*Vidant miles*” (1287 р.) [33, с. 55].

Також варто зазначити те, що історичні документи засвідчують саме сингулярну форму ойконіма – *Widiut/ Видуть*, а не *Pluralia tantum*, яка існує на сьогоднішній карті.

На нашу думку, назву села *Відутти* можна пов'язати з литовським іменем *Vidutà, Vidūtis*, яке і сьогодні в Литві поширене як прізвище [31, Т. II, с. 1205]. Антропонім твориться від кореня *vid-* < лит. *iš-výsti* ‘побачити’ (минулий час *iš-výdo*) за допомогою суфікса *-ut-*.

Vid- в ономастиконі Литви є досить продуктивним коренем, що реалізується в антропонімії або як частина давніх композитів (*Vid-mantas*,

Vid-ginis, Vyd-gaila, Vyd-minas, Ar-vyd, Bar-vydas, Bei-vydas, But-vydas, Dar-vydas, Eit-vydas, Gal-vydis, Mant-vydas, Mil-vydas, Nar-vydas, Rim-vydas, Sir-vydas, Tar-vydas, Taut-vydas, Vaiš-vydas, Žad-vydas та ін.), або в похідних одноосновних іменах (*Vidas, Videika, Videiša, Vidūnas*) [14, с. 45; 38, с. 217]. Топонімія також містить чимало відантропонімних ойконімів із цим коренем, які не мають вузької територіальної локалізації: *Videikiai* (Шпатеїкяй, р-н Плунге), *Videniai* (Віденяй, р-н Варена), *Videniškiai* (Віденішкяй р-н Молетай), *Vidiškės* (Відішкес р-н Ігналіна), *Vidokiai* (Убішкес, р-н Тракай), *Vydžiai* (Жеймеліс, р-н Пакруоіс), *Arvidiškiai* (Вейвірженай, р-н Клайпеда), *Barvydžiai* (Папілє, р-н Акменє), *Beivydžiai* (Зібілай, р-н Шірвінтос), *Milvydžiai* (Саткунай, р-н Йонішкіс), *Narvydžiai* (Скуодас, р-н Скуодас), *Sirvydai* (Шеймінішкяй, р-н Анікшчяй), *Tarvydžiai* (Рауденай, р-н Шяуляй), *Vaišvydava* (Рокай, р-н Каунас), *Vydmantai* (Рудайчяй, р-н Кретинга) і т. д. [30, с. 14, 29, 31, 186, 194, 278, 314, 332, 342, 343].

Суфікс *-ut-*, що первинно має демінутивну семантику, творить моделі, поширені як у литовській апелятивній лексиці – часто зі значенням діяча чи назви дії (*abejutis* – „той, хто сумнівається”, *burkutis* – „голуб”, *skambutis* – „дзвінок”, *treškutis* – „балакун”, *ieškutis* – „шукач”, *alkutis* – „голод”, *barutis* „сварка” і т. д.) [15, с. 82, 142], так і в ономастиконі (антропоніми: *Bakutas, Degutis, Giedrutis, Jakutis, Kalutis, Labutis, Mažutis, Norutis, Rimutis, Sirutis* і т. п. [38, с. 70, 122, 135, 150, 163, 177, 190, 232, 239, 248]; відантропонімні ойконіми: *Bakučiai* (Расейняй, р-н Расейняй), *Degutinės* (Салдугішкіс, р-н Утена), *Giedručiai* (Шакай, р-н Шакай), *Jakutiškė* (Куршенай, р-н Шауляй), *Kalučiškės* (Южінтай, р-н Рокішкіс), *Labučiai* (Шедува, р-н Радвілішки), *Mažutiškiai* (Медейкяй, р-н Біржай), *Norutaičiai* (Кужяй, р-н Шауляй), *Rimučiai* (Луокеса, р-н Молетай), *Sirutiškės* (Шумскас, р-н Вільнюс) і т. п. [30, с. 23, 59, 83, 101, 119, 151, 176, 202, 263, 278]).

Активно утворювалися антропоніми з основою *vid-* також у латиській (*Buivids, Mežvids, Rimvīds, Dinvīdis, Arvidsons, Vīdmanis, Vidass, Videjs, Vids, Viducis, Vīdaus, Vidiņš, Videnieks*) [10, с. 132, 140, 154, 169, 171, 206, 215, 219] та пруській (*Alwide, Arwide, Eytwyde, Kantewidyne, Nerwyde, Powyde, Tulewit, Wissewit, Manewit, Wydawthe, Wydeke, Wydenne, Widete, Wydothe*) [35, с. 156] мовах.

Власне суфікс *-ut-*, як зазначає Я. Ендзелін, у латиській мові використовується для творення демінутивів від апелятивної лексики

(*alutinš* < *alus*, *ragutinas* < *ragus*, *durutinas* < *duravas*, *laimutina* < *laima* і т. д.), а також імен, н-д, *Grigutis*, *Marute* [19, с. 231, 258]; В. Е. Сталтмане зауважує, що сьогодні „носії прізвищ моделі ... (М.В. – із суфіксом *-ut-*) мешкають, як правило, вздовж південного кордону Латвії”, вчена вважає, що ці антропоніми мають литовське походження [10, с. 83]. Серед топонімів, утворених за допомогою форманта *-ut-*, можна навести *Ķivuti* (Ризький р-н), *Vikuti* (Валкський р-н), *Kersute* (Айзпутський р-н), *Taluti* (Лієпайський р-н), *Lakutis* (Лієпайський р-н), *Degutene* (Дуобельський р-н), *Bebrutes* (Тукумський р-н) та ін. [18, с. 48, 74, 133, 162, 166, 193, 249].

На паралелізм лит. *Vidutis* та прус. *Wydawthe* ще у 1925 р. звернув увагу Р. Траутман, пояснюючи суфікс *-aut-* як аблаут до *-ut-* (пор. прус. *Gedawte* / *Gedute*, *Alsaute* / *Alsutte*, *Menawthe* / *Menute*) [35, с. 181]. Описуючи словотвір пруської антропонімії, учений фіксує не лише високу продуктивність форманта *-ut-* (*Geruthe*, *Eisutte*, *Garute*, *Gneysutte*, *Insutte*, *Cantutte*, *Casutte*, *Kellutte*, *Kirsnutte*, *Kirsuthe*, *Clausutte*, *Lalutte*, *Lankut*, *Menute* і т. д.) [35, с. 32, 27, 28, 35, 38, 43, 44, 46, 51, 57], а й можливість зіставлення імен, утворених за допомогою цього суфікса, з відповідниками в литовській мові: прус. *Ackuthe* – лит. *Akutis*, прус. *Girdutte* – лит. *Girdutte*, прус. *Jagutte* – лит. *Jogutis*, прус. *Kinstut* – лит. *Kęstutis*, прус. *Lankut* – лит. *Lankutis* та ін. [35, с. 182]. Г. Геруліс до ойконімів із *-ut-* впевнено відносить *Wilkotte* : *wilkis* та *Wangut-kaym* : *wangus* [21, с. 258]. Поза онімною лексикою зазначений суфікс використовується у субстантивах: *locutis* Е., *nagutis* Е. [20, с. 52].

Отож, можемо впевнено стверджувати, що як корінь *vid-*, так і суфікс *-ut-* (значення останнього дещо розходиться у різних балтійських мовах, однак все-таки зберігає свою первинну семантику демінутивності), по-перше, активно присутні у балтійській ономастиці, а, по-друге, і в литовській, і у пруській мовах онімна структура „*vid-* + *-ut-*” реалізується в антропонімах: лит. *Vidutis* та прус. *Wydawthe*.

Тепер спробуємо окреслити на балтійських теренах карту поширення ойконімів, що відтворюють ту ж антропонімну схему – „*vid-* + *-ut-*”.

Для цього спершу повернімося до вже згаданого суфікса *-aut-* (як аблаута до *-ut-* у пруській мові). Р. Траутман вважає, що цей формант у литовській мові не вживається [35, с. 181]. Проте „Словник литовських прізвищ” наводить *Bukautas* та *Gedautas* [31, Т. I, с. 340, 638], К. Кузавініс та Б. Савукінас серед сучасних литовських імен зауважують

Vydautas [25, с. 368]. У гідронімії Литви виділяється невелика група назв річок, утворених за допомогою суфікса *-aut-*: *Einautas*, *Viešnautas*, *Karautė*, *Kesautis*, *Virškaučis* [36, с. 101]. А литовська топонімія засвідчує непоодинокі існування такого форманта у назвах сіл, які походять від антропонімів із суфіксом *-ut-* (а часто серед ойконімів паралельно співіснують *-aut-* та *-ut-* утворення):

Baraučiškė (Сейріяй, р-н Лаздіяй), *Baraučizna* (Відішкяй, р-н Укмерге) [30, с. 26] – *Barutiškiai* (Інтурке, р-н Молетай) [30, с. 29] < *Barutis* [31, Т. I, с. 206; 25, с. 92], пор. с. *Баруцішкі* [2, с. 14];

Bijautonys (Румшішкес, р-н Кайшядоріс) [30, с. 35] – *Bijutiškis* (Дубінгяй, р-н Молетай) [30, с. 35] < **Bijutis*; пор. лит. *Bijotai* [17, с. 238], прус. *Vyauthe* [35, с. 18], с. *Біюці* (Білорусія) [2, с. 87];

Būbautiškės (Скряуджяй, р-н Пренай) [30, с. 40] < *Bubutis* [38, с. 127];

Janaučiai (Кельме, р-н Кельме) [30, с. 102] – *Janutiškė* (Струнайтіс, р-н Швенчюніс) [30, с. 103] < *Janutis*, *Jonutis* [31, Т. I, с. 807, 845];

Linkaučiai (Петрішкяй, р-н Паневежіс) [30, с. 162] < **Linkutis*, пор. *Lankutis* [31, Т. II, с. 21];

Makaučiškė (Шештокай, р-н Лаздіяй) [30, с. 168] – *Makutiškės* (Медінінкай, р-н Вільнюс), *Maikičiai* (Паберже, р-н Вільнюс) [30, с. 168] < *Makutis* [31, Т. II, с. 141], пор. с. Макуці [2, с. 87];

Mataučizna (Обеляй, р-н Рокішкіс) [30, с. 174] – *Matutiškiai* (Кліколяй, р-н Акмене) [30, с. 174] < *Matutis* [31, Т. II, с. 185];

Miliaučiškė (Грібенай, р-н Ігналіна) [30, с. 186] – с. *Мілуці* (Білорусія) [2, с. 87] < *Milutis* [31, Т. II, с. 246];

Minautuva (Шяуленай, р-н Радвілішкіс) [30, с. 186] < **Minutis*, пор. *Minuta* [31, Т. II, с. 252];

Pakautai (Расейняй, р-н Расейняй) [30, с. 218] – *Pakuteniai* (Шедува, р-н Радвілішкіс), *Pakutivenai* (Шатейкяй, р-н Плунге) [30, с. 219] < **Pakutis*, пор. *Pakutka*, *Pakutinskas* [31, Т. II, с. 375], с. *Покуці* (Білорусія) [2, с. 87];

Petraučiškės (Авіляй, р-н Зарасай) [30, с. 240] < *Petrutis* [31, Т. II, с. 445], пор. с. *Петруці* (Білорусія) [2, с. 88];

Ragaučizna (Швенчюніс, р-н Швенчюніс) [30, с. 255] – *Ragučiai* (Рокішкіс, р-н Рокішкіс) [30, с. 255] < **Ragutis* [31, Т. II, с. 561];

Rakaučizna (Пабайскас, р-н Укмерге) [30, с. 256] – *Rakutėnai* (Сурдегіс, р-н Анікшчяй) [30, с. 256] < *Rakutis* [31, Т. II, с. 567];

Raskaučizna (Дубінгяй, р-н Молетай) [30, с. 258] – с. *Раикуцяны* (Білорусія) [2, с. 49] < **Raškutis*;

Šimkaučiškės (Паломене, р-н Кайшядоріс) [30, с. 306] < *Šimkutis* [31, Т. II, с. 932];

Tarautiškiai (Аліоніс, р-н Шірвінтос) [30, с. 313] – *Tarutės* (Рауденай, р-н Шяуляй) [30, с. 313] < *Tarutis* [31, Т. II, с. 1024].

З огляду на наведені вище приклади можемо припустити, що суфікс *-aut-* і в деяких іменах, і у відантропонічних топонімах литовської мови, як і в антропонімах пруської, може мати статус аблаута до суфікса *-ut-*. Цей гіпотетичний висновок дозволить розширити топонімну мережу поширення форм із основою *vidut-*.

Щоб простежити географію реалізації антропоніма *Vidutis* в топонімії, наведемо такі факти.

М. Фасмер фіксує с. *Видучи* (кол. Люцинський пов. Вітебської губ.) та с. *Видутовцину* (кол. Новоалександрівський пов. Каунаської губ.) [37, с. 90]. (У першому ойконімі Р. М. Козлова, на нашу думку, помилково вбачає „participium на *-nt-j-*” [4, с. 85]; логічнішим видається зіставлення назви *Видучи* з лит. **Vidučiai*, формою з досить типовим для литовської мови ойконічним суфіксом: sing. *-ut-* > plur. *-učiai*). Укладачі видання „Słownik geograficzny królestwa Polskiego...” засвідчують с. *Widaucie* (колишній Шавельський пов. Ковенської губ.) [32, с. 286]. Н. Я. Спрогіс наводить мікротопонім *Видути* – назву поля у колишній Бержанській вол. „въ им. Гергжделяхъ, чр. которое текуть реки Рингова и Горгждупъ”, *Видутишки* – „резь земли въ Поюр. в., въ Пошловне, возле господар. села Ламовъ”, *Видовте* – „село им. Жагоръ, въ Бержанской в.”, *Видовты* та *Видовце* – „село въ Дырванской в., надъ р. Добикинею, его ограничивають села: Зельниши, Бумбули, Кубры, Зепейте, Бабанагоны и Мельдели” [9, с. 47, 49]. На сьогоднішній карті Литви знаходимо села *Vydaučiai* (Вегеряй, р-н Акмене), *Vidautiškė* (Швенчюніс, р-н Швенчюніс), *Vidautiškės* (Авіжняяй, р-н Вільнюс), *Vidautiškės* (Дукштос, р-н Вільнюс), *Vidautiškės* (Судерве, р-н Вільнюс), *Vydučiai* (Пагегай, р-н Шілуте), *Vidutiškė* (Відутішке, р-н Шілале) [30, с. 342, 343]. Досліджуючи територію Латвії, Я. Ендзелін серед топонімів відзначає луг *Vīdaūta* (Ліепайський р-н), села *Vidučī* (Ризький р-н, Дуобельський р-н, Лудзький р-н) [18, с. 49, 164, 286, 291].

Наведені вище балтійські топоніми доводять, що, вочевидь, не зовсім правомірно відносити форму *Видути* до реалізації саме праслов'янської

структури. Віддаючи належне вагомим аргументам, висловленим В. П. Шульгачем, вважаємо, що має право на існування й інакше бачення розв'язання проблеми. На нашу думку, можемо говорити про входження назви українського села *Видути* до загального поля поширення балтійських ойконімів (утворених від антропонімів, конкретно із суфіксом *-ut-*) як на балтійських територіях, так і поза їхніми сьогоднішніми межами.

М. Кондратюк ґрунтовно описав поширення балтійських географічних та особових назв із формантом *-ut-* на Білосточчині (Польща) [24, с. 87], М. В. Бірила та А. П. Ванагас у Білорусії зареєстрували близько 60 населених пунктів, базою для творення назв яких „стали литовський ойконімічний тип на *-učiai*, а також антропоніми на *-učь/-юць*, що виводяться від литовських антропонімів на *-utis*” [2, с. 87]. Фіксація на Волині топоніма зі структурою „*vid-* + *-ut-*” переносить увагу щодо таких ойконімів в українській ономастиконі і підкреслює перспективність подальших досліджень. Гадаємо, подібні напрацювання дадуть змогу окреслити південну межу поширення похідних форм, утворених за допомогою обговорюваного балтійського словотвірного елемента.

Існує велика ймовірність, що безпосереднім історичним підґрунтям виникнення таких відантропонімічних онімів в Україні є входження саме Волині ще з 1340 р. до складу Великого князівства Литовського.

Цікавим є зауваження Ю. Юркенаса про відповідність суфіксальних утворень лит. *Vidutis* – пол. *Widuta*, що, на його думку, може свідчити про „перетин рядів польської і балтійської онімії” [14, с. 152 – 153], однак наведене зіставлення недосконале у другій частині, оскільки не заперечена можливість балтійського походження польської форми імені.

Список використаної літератури

1. Архив Юго-Западной России, изд. Временною комиссиею для разбора древних актов [...]. – К. : Университетская типография, 1905. – Ч. 7, Т. 3. – 1243 с.
2. Бірыла М. В. Літоўскія элементы ў беларускай анамастыцы / М. В. Бірыла, А. П. Ванагас. – Мінск : Навука і тэхніка, 1968. – 100 с.
3. Гаучас П. К вопросу о восточных и южных границах литовской этнической территории в средневековье / П. Гаучас // Балто-славянские исследования. 1986. – М. : Наука, 1988. – С. 195 – 213.
4. Казлова Р. М. Беларуская і славянская гідранімія. Праславянскі фонд : у двух тамах / Р. М. Казлова. – Гомель : ГГУ, 2000. – Т. 1. – 264 с.

5. Непокупный А. П. Балто-севернославянские языковые связи / А. П. Непокупный. – К. : Наукова думка, 1976. – 228 с.
6. Ономастика Полісся / І. М. Железняк. – К., 1999. – 234 с.
7. Римша В.П. Некоторые белорусские антропонимы балтийского происхождения / В. П. Римша // Балто-славянские исследования. 1980. – М., 1981. – С. 195 – 201.
8. Руська (Волинська) метрика. Регистри документів коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства). 1569 – 1673 / П. К. Грімстед. – К., 2002. – 983 с.
9. Спрогис И. Я. Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столетия / И. Я. Спрогис. – Вильна : Типография И. Я. Яловцера, 1888. – 382 с.
10. Сталтмане В. Э. Латышская антропонимия. Фамилии / В. Э. Сталтмане. – М. : Наука, 1981. – 228 с.
11. Шульгач В. П. Лексичні архаїзми в топонімії Волинського Полісся / В. П. Шульгач // Проблеми регіональної ономастики : тези доповідей і повідомлень наукового семінару. – К., 1994. – С. 59 – 60.
12. Шульгач В.П. Этимологические этюды по русской исторической антропонимии. 1 – 5 / В. П. Шульгач // Доклады и сообщения 6-й российской научно-практической конференции „Российская деревня: история и современность”, Нижний Новгород, ноябрь 1997 г.: в 2 ч. – М. – Ч. 2: „Язык российской деревни: Говоры. Лингвофольклористика. Ономастика”. – С. 85.
13. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії / В. П. Шульгач. – К. : Довіра, 2008. – Ч. I. – 413 с.
14. Юркенас Ю. Основы балтийской и славянской антропонимики / Ю. Юркенас. – Vilnius : Ciklonas, 2003. – 196 p.
15. Ambrazas S. Daiktavardžių darybos raida: Lietuvių kalbos veiksmazodiniai vediniai / S. Ambrazas. – Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. – 293 p.
17. Būga K. Apie lietuvių asmens vardus / K. Būga // Rinktiniai raštai. – Vilnius : Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958. – T. I. – P. 201 – 238.
18. Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. D. I-II / J. Endzelīns // Darbu izlase. – T. IV. – D. 1. – Rīga : Zinātne, 1981. – Lpp. 13 – 302.

19. Endzelin J. Lettische Grammatik / J. Endzelīns. – Rīga : Kommissionsverlag A. Gulbis, 1922. – 862 s.
20. Endzelīns J. Senprūšu valoda. Ievads, gramatika un leksika/ J. Endzelīns // Darbu izlase. – T. IV. – D. 2. – Rīga : Zinātne, 1982. – Lpp. 9 – 351.
21. Gerullis G. Die altpreussischen Ortsnamen / G. Gerullis. – Berlin-Leipzig : Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Walter de Gruyter & Co, 1922. – 286 s.
22. Kondratiuk M. Nazwy rodowe od antroponimow litewskiego pochodzenia na terenie północnej Białostoczczyzny / M. Kondratiuk // Acta Baltico-Slavica. – XVIII, 1987. – S. 235 – 249.
23. Kondratiuk M. Bałtyckie nazwy osobowe włościan w inwentarzu starostwa Tykocińskiego z 1573 roku (ogólna charakterystyka) / M. Kondratiuk // Balto-słowiańskie związki językowe. – Wrocław, 1990. – S. 199 – 213.
24. Kondratiuk M. Formant *-uc* (litewski *-utis*) w nazwach geograficznych i osobowych na terenie Białostoczczyzny / M. Kondratiuk // Проблеми сучасної ареалогії / П. Ю. Гриценко. – К. : Наукова думка, 1994. – С. 159 – 166.
25. Kuzavinis K. Lietuvių vardų kilmės žodynas / M. Kondratiuk, B. Savukynas. – Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994. – 391 p.
26. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 51 (1566 – 1574). Užrašymų knyga 51 / A. Baliulis, R. Ragauskienė, A. Ragauskas. – Vilnius : Žara, 2000. – 484 p.
27. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522 – 1529). Užrašymų knyga 12 / D. Antanavičius, A. Baliulis. – Vilnius : Žara, 2001. – 856 p.
28. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 20 (1536 – 1539). Užrašymų knyga 20 / R. Ragauskienė, D. Antanavičius. – Vilnius : Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. – 444 p.
29. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 231 (1540 – 1543). 12-oji Teismų bylą knyga (XVI a. pabaigos kopija) / I. Valikonyte ir kt. – Vilnius : Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. – 395 p.
30. Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. II dalis./ Z. Noreika, V. Stravinskas. – Vilnius : Mintis, 1976. – 398 p.
31. Lietuvių pavardžių žodynas: 2 t. / A. Vanagas, V. Maciejauskienė, M. Razmukaite. – Vilnius : Mokslas, 1985 – 1989.
32. Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa: Wiek, 1880. – T. XIII. – 960 s.

33. Słownik staropolskich nazw osobowych. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1981. – T. VI, Z. 1. – 176 s.

34. Tichoniuk B. Elementy bałtyckie w szesnastowiecznej antroponimii południowej Białostoczczyzny / B. Tichoniuk // Balto-słowiańskie związki językowe. – Wrocław, 1990. – S. 353 – 387.

35. Trautmann R. Die altpreussischen Personennamen / R. Trautmann. – Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1974. – 204 s.

36. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba / A. Vanagas. – Vilnius : Mintis, 1970. – 428 p.

37. Vasmer M. Russisches geografisches Namenbuch / M. Vasmer. – Mainz : Otto Harrassowitz, 1965. – B. II. – Lf. 1. – 240 s.

38. Zinkevičius Z. Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. Pradžioje / Z. Zinkevičius. – Vilnius : Mokslas, 1977. – 304 p.

39. Zinkevičius Z. Rez. : Устинович А. К. „Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны” // Baltistica, 1976. – XII (1). – P. 95 – 102.

Анотація

У статті здійснено спробу пояснити український ойконім *Видуми* як похідне утворення від литовського антропоніма *Vidutis* (*vid-* < лит. *iš-výsti* ‘побачити’ (минулий час *iš-výdo*) + деминутивний суфікс *-ut-*). Наведені балтійські ономастичні дані ставлять під сумнів існуюче тлумачення походження ойконіма як праслов’янське.

Ключові слова: антропонім, ойконім, суфіксальна модель, деминутивна семантика, аблаут.

Аннотация

В статье сделана попытка объяснить украинский ойконим *Видуми* как производное образование от литовского антропонима *Vidutis* (*vid-* < лит. *iš-výsti* ‘увидеть’ (прошедшее время *iš-výdo*) + деминутивный суффикс *-ut-*). Приведенные балтийские ономастические данные ставят под сомнение существующую интерпретацию происхождения ойконима как праславянскую.

Ключевые слова: антропоним, ойконим, суффиксальная модель, деминутивная семантика, аблаут.

Summary

An attempt to explain the Ukrainian oykonym *Видуми* as the derivative formation from Lithuanian anthroponym *Vidutis* (*vid-* < Lith. *iš-výsti* ‘to see’

(past indefinite form *iš-výdo*) + diminutive suffix *-ut-*) is made in the article. The given Baltic onomastic facts cast doubt on the existent primitive Slavonic interpretation of this oikonym.

Key words: *anthroponym, oikonym, model with suffix, diminutive semantics, vowel gradations.*

УДК 811.161.2'373.22

Василик О. Б.

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

ШЛЯХИ УМАНЩИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ОНІМНОГО СЛОВА (XVII – XIX ст.)

Вивчення мікротопонімії на сьогодні посідає важливе місце серед актуальних проблем ономастики. Власні назви дрібних географічних об'єктів привертають увагу не лише мовознавців, які спеціально досліджують їх, але й істориків та краєзнавців.

Особлива увага звертається на системне дослідження мікротопонімів окремих регіонів України. Плідний науковий доробок у цьому напрямку здійснено такими науковцями: Н. І. Лісняк, О. І. Михальчук, Н. В. Сокіл та ін. Частково мікротопоніми аналізували у своїх працях, присвячених дослідженню народної географічної термінології певних територій, О. Данилюк, Й. Дзензелівський, Т. Марусенко, Є. Черепанова.

Мікротопонімія історичної Уманщини ще не була предметом спеціального лінгвістичного аналізу. На сучасних мапах заявлена територія не позначена. Згідно з даними, опублікованими науковцями, історична Уманщина – це регіон, що тягнє до Умані і може бути окреслений приблизно такими межами: на заході – річка Буг від гирла Удича до гирла Синюхи, на півдні – річка Синюха, на сході – річка Гірський Тікич, на північному заході – лінія від верхів'їв Тікича до устя Удича [11, с. 25]. Особливістю досліджуваної території є те, що, завдяки своєму географічному положенню (на межі зі степами), Уманщина зазнавала безкінечних нападів турків, кримських татар, степових орд, які на українські землі ходили вибраними, витоптаними кінськими копитами шляхами, назви яких дійшли й до нашого часу. До таких мікротопонімів